

Olsztyn, dnia 12 kwietnia 2024 r.

dr hab. Marta Romańczuk-Grącka, prof. UWM
Katedra Prawa Karnego i Prawa Wykroczeń
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Recenzja

poprawionej pracy doktorskiej mgr Diany Brzezińskiej
pt. *Problematyka zabójstwa na prośbę ofiary w ujęciu nauk penalnych*
(po uwzględnieniu uwag Recenzentów)

1. Wybór tematu rozprawy

Podjęta w dysertacji problematyka ma istotne znaczenie dla teorii i stosowania prawa. Podjęta przez Autorkę analiza wpisuje się w potrzebę aktualizowania wiedzy w przedmiocie zagadnień okołosuicydalnych. Podtrzymuję swoje uwagi dotyczące wyboru tematu rozprawy, tym samym uznaję go za trafny, a jego nowe sformułowanie za odpowiadające treściom w niej zawartym.

2. Metodyka pracy

Podtrzymuję ocenę, że rozprawa mgr Diany Brzezińskiej obejmuje zarówno rozważania teoretyczno-prawne, jak i omówienie wyników własnych badań empirycznych; Treści te rozłożone są proporcjonalnie, przy czym poświęcono im właściwą ilość uwagi.

W wyniku konieczności odniesienia się do treści Recenzji Pana Profesora Wojciecha Zalewskiego Doktorantka na nowo określiła cel badawczy. Nie jestem pewna, czy uczyniła to w zgodzie z intencją Recenzenta, natomiast z mojej perspektywy cel został wyraźnie określony jako eksploracja zjawiska „zabójstwa na prośbę” oraz jego scharakteryzowanie, zwłaszcza na gruncie prawnym, kryminalistycznym, kryminologicznym oraz pośrednio wiktymologicznym i suicydologicznym. Mam zastrzeżenie do sformułowania „wyizolowanie

1

nowego typu przestępstwa”, można byłoby to określić jaśniej, niemniej odczytuję zamiar Autorki, a ewentualne wątpliwości wynikają z pewnych utartych konwencji języka prawniczego i mogą być poprawione na etapie przygotowania pracy do druku. Opis celu badawczego poprawiono przez wyodrębnienie zakresu badań od metod służących jego realizacji.

Nie mam zastrzeżeń co do postawionych problemów badawczych. Ich ilość, kolejność, zakres, a także sposób postawienia pytań uważam za trafny, spójny i konsekwentny. Autorka wprowadziła istotną zmianę w postaci określenia problemu głównego i zmniejszeniu ilości problemów szczegółowych. Nie budzi wątpliwości ich treść, pytania są zasadne, hipotezy również wyważone, a po wprowadzeniu zmian również relewantne.

Druga część wstępu ocenianej dysertacji poświęcona jest metodyce badań. Autorka określiła i opisała zastosowane metody badawcze, tym samym szerzej opisała podjętą procedurę badawczą. Po poprawieniu tej części pracy prezentuje się ona znacznie lepiej, dlatego też tracą aktualność moje wcześniejsze uwagi w tym przedmiocie. Praca doktorska Pani mgr Diany Brzezińskiej spełnia wszystkie wymogi stawiane pracom doktorskim pod względem metodologicznym.

3. Struktura pracy

Praca składa się z sześciu rozdziałów, poprzedzonych wstępem i zamkniętych zakończeniem. Liczy łącznie 449 strony, w tym 420 stron właściwego tekstu. W wyniku poprawy pracy zwiększyła ona swoją objętość niemal dwukrotnie. Jest to dość istotna zmiana wymagająca podjęcia na nowo oceny merytorycznej pracy.

Struktura pracy została nieco zmieniona, a treści zyskały nowe przyporządkowanie. Przyjętą przez Doktorantkę kolejność prezentowania poszczególnych zagadnień należy uznać za poprawną.

Wstęp stanowi wprowadzenie w metodykę badań, do której odniosłam się już w poprzednim punkcie recenzji. Część merytoryczną rozprawy rozpoczynają rozważania teoretyczne dotyczące prawnokarnych aspektów zabójstw i samobójstw (rozdział I). W rozdziale II Doktorantka dokonuje analizy kryminalistyczno-kryminologicznej zabójstw i samobójstw, zwracając przy tym szczególną uwagę na motywację i *modus operandi* sprawców. Rozdział III poświęcono eutanazji, jej aspektów etycznych i religijnych, jak również zagadnieniom prawnej reglamentacji eutanazji w wybranych krajach europejskich. W rozdziale IV Doktorantka scharakteryzowała zbadane przypadki zabójstwa w typie

podstawowym, eutanatycznego, udzielenia pomocy do samobójstwa, jak również zabójstwa na prośbę. W rozdziale tym dodano dwa nowe podrozdziały dotyczące kolejno znaczenia badań dla orzecznictwa oraz przypadków autassassinophilii. Pierwszy z nich zmienił swoje umiejscowienie i został przeniesiony z poprzedniego rozdziału VI, drugi zaś został słusznie wyodrębniony i rozbudowany z mniejszej części redakcyjnej poprzedniego rozdziału III. Rozdział V poświęcono analizie kryminalistyczno-kryminologicznej zabójstwa na prośbę (poprzednio rozdział III), w szczególności zaś specyficznej intencji i zachowania ofiary, a także wpływu ofiary na *modus operandi* sprawcy. W rozdziale VI Autorka koncentruje się na uchwyceniu elementów konstytutywnych tytułowego zabójstwa na prośbę ofiary poprzez analizę prawną jego potencjalnych znamion i odpowiadających tej specyfikacji dyrektyw wymiaru kary. Autorka też rozwija rozważania na temat form stadialnych zabójstwa na prośbę oraz postulatów *de lege ferenda*. Zakończenie obejmuje weryfikację postawionych hipotez.

Odnosząc się zaś do wewnętrznej struktury poszczególnych rozdziałów, stwierdzić należy, że kolejność poszczególnych zagadnień jest prawidłowa.

4. Treść rozprawy

Ogólna ocena merytorycznej zawartości pracy jest pozytywna. Rozważania są spójne, właściwie powiązane, a formułowane wnioski należyście uzasadnione. W związku ze znacznym rozbudowaniem pracy, należy się odnieść do kwestii wcześniej nie ocenianych.

Rozprawę rozpoczyna **wstęp**, któremu Doktorantka nadała wewnętrzną strukturę złożoną z nietytułowanego wprowadzenia do problematyki badań, następnie jego przedmiotu i przyjętej metodyki. W odniesieniu do treści merytorycznych zawartych w tej części dysertacji należy zwrócić uwagę, że Doktorantka zgodnie z sugestią wyrażoną w poprzedniej recenzji rozwinęła rozważania i uzasadnienie tezy o tzw. „milczącym zakazie samobójstwa” (s. 10-12). Sposób, w jaki to uczyniła uważam za trafny i przekonujący.

Rozdział I zyskał nową strukturę i obejmuje poszerzoną analizę prawnych aspektów zabójstwa w typie podstawowym, zabójstwa eutanatycznego i namowy lub udzielenia pomocy do samobójstwa. Doktorantka uzupełniła rozważania w zakresie problematyki dobra prawnie chronionego, jakim jest życie, poświęcając tym razem wiele uwagi na temat jego granic temporalnych. Swoje rozważania Autorka zakotwiczyła we wzorcach konstytucyjnoprawnych, co uznaję za właściwy sposób refleksji w tym przedmiocie.

Dokonując klasyfikacji znamion modyfikujących przestępstwo zabójstwa Doktorantka zalicza silne wzburzenie towarzyszące sprawcy przestępstwa określonego w art. 148 § 4 k.k. do okoliczności czynu (s. 41), nie wspominając o tym, że jest to przesłanka podmiotowa, w odróżnieniu od okoliczności, które to silne wzburzenie wywołują i tym samym mogą je obiektywnie usprawiedliwić. Wyłączyła natomiast ze wspomnianej klasyfikacji znamion modalnych problematykę sankcji, co całą klasyfikację czyni bardziej przejrzystą.

Znacznie rozbudowano uwagi na temat stanu współczucia popychającego sprawcę do zabójstwa eutanatycznego. Spełniono w tym zakresie moją uprzednią prośbę, wzbogacając przy tym wachlarz źródeł.

Rozdział II zawiera analizę kryminalistyczno-kryminologiczną zabójstw i samobójstw. W rozważaniach na temat procesu motywacyjnego uzupełniono materiał źródłowy zgodnie z treścią mojej uprzedniej recenzji. Do struktury rozdziału wprowadzono podtytuł „2.5 Autassasinophilia”. Rozważania zostały słusznie wyodrębnione i przeniesione z innego rozdziału. Należy jednak dostrzec literówkę w tytułowym pojęciu polegającej na „zgubieniu” jednej litery. Poza tytułem Autorka posługuje się tym pojęciem poprawnie.

Rozdział III poświęcono eutanazji, jej aspektom etycznym i religijnym, jak również zagadnieniom prawnej reglamentacji eutanazji w wybranych krajach europejskich. Włączenie do struktury pracy osobnego rozdziału na ten temat niewątpliwie jest wyrazem odpowiedzi na zarzuty z recenzji Pana Prof. UG dr hab. Wojciecha Zalewskiego. Są to rozważania ciekawe, spójne i właściwie uporządkowane. Należy docenić wzbogacenie treści teoretycznych o przytoczone rozstrzygnięcia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z zakresu prawa do godnej śmierci. Zestawiono tu także najbardziej charakterystyczne sposoby regulowania eutanazji w Europie na przykładzie ustawodawstw Holandii, Belgii, Luksemburga, Niemiec, Szwajcarii, Francji i Austrii. W spisie treści wkraśl się jednak błąd, brakuje dwóch ostatnich porządków oznaczonych w treści pracy jako 3.3.8 i 3.3.9, gdyż kończy się na 3.3.7 (Szwajcaria). W rozważaniach dotyczących sporu o legalizację eutanazji Doktorantka przyjęła wyważony i umiarkowany pogląd za cytowaną M. Szeroczyńską. W podsumowaniu tego rozdziału wyraźniej zaakcentowała własny pogląd.

W **rozdziale IV** Doktorantka scharakteryzowała zbadane przypadki zabójstwa w typie podstawowym, eutanatycznego, udzielenia pomocy do samobójstwa, jak również zabójstwa na prośbę. Dodła w nim dwa podrozdziały, przeniesiony z innej części pracy dotyczący znaczenia badań dla praktyki sądowej (w tytule „dla orzecznictwa”) oraz kolejny, będący konsekwencją wyraźniejszej ekspozycji problematyki autassassinophilii. Całość przedstawia się jako bardziej uporządkowana i konsekwentna.

Rozdział V zawiera analizę kryminalistyczno-kryminologiczną zabójstwa na prośbę. Poza zmianą umiejscowienia tego rozdziału w strukturze pracy, nie dostrzegam większych zmian, również takich, które mogłyby zostać wprowadzone na podstawie moich wcześniejszych zastrzeżeń. Chcę natomiast podkreślić, że z perspektywy wyznaczonych przez Doktorantkę celów pracy nie były one konieczne. Doceniam wszelkie próby podjęte przez Panią Doktorantkę, aby zjawisko zabójstwa na prośbę przedstawić jako dający się wyodrębnić kompleks zachowań wymagający osobnej oceny prawnej w odróżnieniu do znanych doktrynie i orzecznictwu czynów okołosuicydalnych.

Rozdział VI zawiera analizę prawną zabójstwa na prośbę. Rozdział zyskał inne umiejscowienie. Obecnie stanowi zwięźczenie pracy, co uważam za słuszne rozwiązanie, ponieważ jest konsekwencją zaprezentowanych wcześniej wniosków z badań empirycznych. Ostatni rozdział stanowi w tym wypadku realizację postawionego we wstępie celu badawczego. Jest on uzupełniony o ważne przemyślenia na temat usiłowania zabójstwa na prośbę oraz problematyki kwalifikacji (w spisie treści „klasyfikacji”) prawnej tak określonego zachowania. W rozdziale tym wyeksponowano postulaty *de lege ferenda* jako osobny podrozdział, co należy uznać za racjonalny wariant jego struktury. Do podrozdziału wprowadzono wybrane zagadnienia teorii kryminalizacji. Dzięki temu sformułowanie brzmienia postulowanego przez Doktorantkę nowego typu przestępstwa zabójstwa zyskało dodatkowe uzasadnienie.

Sam postulat został przez Autorkę sformułowany w taki sposób, że znamieniem okoliczności strony przedmiotowej jest „wyrażna i dobrowolna prośba”, a nie jak poprzednio jakkolwiek wyrażona „prośba”. Autorka uwzględniła zatem – przynajmniej częściowo - wyrażoną przeze mnie uwagę, że zespół znamion powinien być doprecyzowany tak, aby zapewnić równowagę ochronnej i gwarancyjnej funkcji prawa karnego. Podtrzymuję w tym zakresie uwagi z mojej poprzedniej recenzji.

Nie rozumiem jednak postulatu zmiany art. 150 § 1 k.k. sformułowanego na s. 402, a mianowicie pozbawienia eutanazji elementu podmiotowego w postaci współczucia. Wniosek zaskoczył mnie tym bardziej, że Autorka na łamach dysertacji stale i konsekwentnie się do tego znamienia odnosiła. Nie rozumiem także postulatu rozszerzenia zakresu kryminalizacji eutanazji przy jednocześnie sformułowanym na s. 220 wniosku o potrzebie jej legalizacji. Podobnie argumentowanie potrzeby zwiększenia zakresu ustawowego wymiaru kary rozszerzeniem zakresu kryminalizacji eutanazji uważam za nieuzasadnione. Proponując zwiększenie górnej granicy ustawowego zagrożenia art. 150 § 1 k.k., Autorka pisze: „Za zabójstwo na prośbę mogłaby grozić kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 10”.

Czy to oznacza, że Autorka chce zastąpić typ eutanazji typem zabójstwa na prośbę? Jeśli jest to alternatywa wobec postulatu dodania art. 148 § 1a k.k., powinno to być wyraźniej zaakcentowane. Zestawiając jednak ze sobą oba postulaty widać dużą nieścisłość. Art. 148 § 1a k.k. powinien zdaniem Doktorantki zyskać brzmienie: „*Kto zabija człowieka na jego wyraźną i dobrowolną prośbę, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15*”, a art. 150 § 1 k.k.: „*Kto zabija człowieka w celu spełnienia jego wyraźnej i dobrowolnej prośby, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 10*”. Oba postulaty są niemal tożsame oprócz zamiaru i sankcji. W drugim przypadku wymagany byłby zamiar kierunkowy, przy jednocześnie niższej sankcji. Być może jest to zabieg celowy, nie znajduję jednak dla niego uzasadnienia.

Mimo, że trudno mi się zgodzić ze wszystkimi poglądami Pani Doktorantki, rozważania zawarte w pracy uznaję za wartościowe i inspirujące. Sposób prezentacji wyników badań uznaję za czytelny, przejrzysty i konsekwentny. Moje uwagi mają charakter wyłącznie polemiczny, a ich celem jest skierowanie uwagi na dalej idące konsekwencje określenia zabójstwa na prośbę jako *delictum sui generis*. Doceniam odwagę w formułowaniu własnych wniosków, która niewątpliwie wynika z dużego zaangażowania w opracowanie rozprawy i jej osobistego związania się z tematem.

Pragnę wyraźnie podkreślić, że zdecydowana większość moich uwag wyrażonych w poprzedniej recenzji została przez Doktorantkę zaakceptowana. Dokonała ona stosownych poprawek i uzupełnień. W zakresie uwag pozostałych Recenzentów, a zwłaszcza załączonej mi do wglądu recenzji Pana Prof. UG dr hab. Wojciecha Zalewskiego, pozostawię ocenę im samym oraz ograniczę się do stwierdzenia, że zakres poprawek wprowadzonych do pracy świadczy o podjęciu istotnych starań, aby tym uwagom sprostać. Uważam, że dzięki możliwości odniesienia się do nich, praca jest dojrzsza, bardziej uporządkowana i lepiej udokumentowana.

5. Język i strona techniczna pracy

Praca napisana jest poprawnym językiem prawniczym. Zapis bibliograficzny także jest prawidłowy. Poprawiono wskazane wcześniej nieścisłości językowe, błędy językowe i interpunkcyjne. Praca jest napisana starannie w oparciu o powszechne zasady edycji tekstu naukowego.

6. Konkluzja

Przedstawiona do recenzji poprawiona rozprawa doktorska Pani mgr Diany Brzezińskiej pt. *„Problematyka zabójstwa na prośbę ofiary w ujęciu nauk penalnych”* spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. z 2023 r., poz. 742 ze zm.). W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Diany Brzezińskiej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

dr hab. Marta Romańczuk-Gręcka, prof. UWM

